

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- ЦИФРОВА ІНФРАСТРУКТУРА

✓ Законодавчі ініціативи
щодо реформи мобільного зв'язку

- ЗЕМЕЛЬНІ ПИТАННЯ

✓ Про порядок обстеження небезпечних
земельних ділянок

№ 20 (306) ЖОВТЕНЬ 2025

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 20 (306) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про створення Національної установи
розвитку 3
Президент України підписав Закон України
про бронювання людей, в яких є проблеми
з військовим обліком 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.
Експертний аналіз законодавчих ініціатив
щодо реформи мобільного зв'язку 4
Кривецький О.
Про порядок обстеження небезпечних
земельних ділянок 7

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 10

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про створення Національної установи розвитку

Президент України В. Зеленський підписав Закон, який передбачає створення Національної установи розвитку для фінансування відбудови економіки країни.

Про це йдеться на сайті парламенту.

Нагадаємо: законопроект передбачає створення механізмів для подолання проблем із фінансуванням релокованого бізнесу, підприємств прифронтових регіонів, бізнесу внутрішньо переміщених осіб, а також підтримку проєктів з підвищеним рівнем ризику, які не можуть залучати кредити на ринкових умовах.

Нова установа залучатиме кошти приватних інвесторів, міжнародних партнерів і донорів та спрямовуватиме їх на відновлення економіки через різні фінансові інструменти.

«Передусім йдеться про підтримку малого та середнього підприємництва, яке опинилося у складних умовах, але має потенціал для відновлення та розвитку», – зазначив Д. Гетманцев.

Документ також передбачає удосконалення діяльності Експортно-кредитного агентства (ЕКА). Агентству дозволять страхувати та перестраховувати кредити українських компаній, у тому числі від воєнних і політичних ризиків, а також брати участь у державних

програмах компенсації збитків, завданих війною.

За словами Д. Гетманцева, створення НУР ґрунтується на міжнародному досвіді – аналогічна структура діє в Німеччині (KfW – Kreditanstalt für Wiederaufbau), заснована у 1948 р. у межах Плану Маршала. Вона стала ключовим інструментом післявоєнного відновлення німецької економіки.

«Національна установа розвитку стане не просто новою структурою, а необхідним елементом ефективного використання ресурсів, залучення інвестицій та підтримки бізнесу у сферах, де приватний капітал не спрацьовує», – наголосив Голова Комітету.

Що далі?

Передбачається, що НУР буде створена на базі Фонду розвитку підприємництва, який реалізує державні програми підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема «5-7-9 %».

Нова установа отримає статус «банку банків», матиме чіткий мандат на відновлення економіки, а її ключова місія – реалізація програм кредитування для відбудови країни (*Mind* (<https://mind.ua/news/20296521-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-stvorenniya-nacionalnoyi-ustanovi-rozvitku>). – 2025. – 28.10).

Президент України підписав Закон України про бронювання людей, в яких є проблеми з військовим обліком

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 4630-IX щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану. Про це йдеться у картці документа.

Закон підписаний Президентом України 31 жовтня 2025 р.

Цей документ стосується бронювання людей, навіть якщо в них є проблеми з військовим обліком.

Б р о н ю в а н н ю п і д л я г а ю т ь військовозобов'язані працівники підприємств, установ та організацій, які визначені критично важливими для функціонування економіки в особливий період, у сфері оборонно-промислового комплексу, в яких відсутній або оформлений неналежним чином військово-обліковий документ, чи/та він не перебуває на військовому обліку, чи/та не уточнив персональні дані, чи/та перебуває в розшуку

(крім випадків порушення ст. 336 та ст. 337 Кримінального кодексу України).

Таке бронювання діє лише один раз на рік і не звільняє від відповідальності.

Також встановлюється максимальний строк випробування – 45 днів при прийомі на роботу на підприємства ОПК.

Однак роботодавець має право звільнити працівника, якщо він не усунув порушення військового обліку вчасно.

На початку жовтня цей документ підтримала Верховна Рада України (*lb.ua* (https://lb.ua/economics/2025/11/03/704904_zelenskiy_pidpisav_zakon_pro.html). – 2025. – 3.11).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Експертний аналіз законодавчих ініціатив щодо реформи мобільного зв'язку

Розвиток цифрової інфраструктури, у тому числі мереж мобільного зв'язку, визначено одним із пріоритетних завдань державної політики у сфері електронних комунікацій. У цьому контексті є сенс зупинитись на нормах Закону України № 4321-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури відведення земельних ділянок для розвитку цифрової інфраструктури», що набув чинності у серпні цього року. Перший віцепрем'єр-міністр – міністр цифрової трансформації М. Федоров назвав цей Закон важливим кроком для досягнення амбітної мети – забезпечити 98 % населення якісним мобільним зв'язком до 2030 р.¹.

За словами міністра цифрової трансформації, після набуття чинності Закону зв'язок швидше з'являтиметься у селах, на деокупованих територіях та вздовж автомобільних доріг.

Ключові зміни аналізованого Закону стосуються:

– можливості використовувати земельні ділянки для розміщення інфраструктури електронних комунікаційних мереж на праві земельного сервітуту;

– унормування особливостей формування та державної реєстрації земельних ділянок на територіях проведення бойових дій та тимчасово окупованих територіях, зокрема без проведення топографо-геодезичних вишукувань в натурі (на місцевості). При цьому встановлюється обов'язковість уточнення відомостей Державного земельного кадастру про такі земельні ділянки після припинення дії воєнного стану;

– перенесення (до 1 січня 2028 р.) кінцевого терміну, протягом якого встановлення і зміна цільового призначення земельних ділянок може здійснюватися без розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад;

– удосконалення процедури розроблення схем планування окремих частин території України насамперед встановлюється, що зазначені схеми розробляються у разі прийняття рішення про їх розроблення Кабінетом Міністрів України. Відсутність зазначених схем не є перешкодою для розроблення інших видів містобудівної документації;

– механізмів примусового відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна на території Ужгородського району Закарпатської області протягом дії воєнного стану для передачі цих земельних ділянок в користування стратегічно важливим підприємствам (у тому числі релокованим). Такий механізм передбачає надання Кабінету

¹ URL: https://lb.ua/tech/2025/08/05/689970_prezident_pidpisav_zakon_shcho.html; <https://agro.dn.gov.ua/prezydent-pidpysav-zakon-shhodo-sproshhennya-protsedury-vidvedennya-zemelnyh-dilyanok-dlya-rozvytku-tsifrovoyi-infrastruktury/>

Міністрів України повноважень щодо примусового відчуження земельних ділянок, розташованих у вказаному районі, із виплатою власникам їх вартості у підвищеному розмірі².

Як повідомляється, для уникнення зловживань, спрощеннями щодо відведення земельних ділянок для розміщення цифрової інфраструктури зможуть скористатися лише оператори, які внесені до реєстру постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг. Формування і контроль цього реєстру буде здійснювати НКЕК – регулятор у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку³.

Варто зазначити, що у сфері телекомунікацій вперше проводиться така масштабна дерегуляція, яка здійснюється на законодавчому рівні.

Отже, на які зміни від Закону слід очікувати операторам мобільного зв'язку:

- Закон суттєво спрощує і пришвидшує отримання земельних ділянок для будівництва базових станцій, скорочуючи строки з 6 до 3 місяців;

- розміщувати базові станції на землях інших власників без зміни цільового призначення через земельний сервітут. Раніше він використовувався тільки для прокладання ліній зв'язку під землею;

- новацією є законодавче закріплення можливості використовувати пересувні базові станції без ризику їхнього демонтажу, які необхідні для швидкого відновлення зв'язку на деокупованих територіях.

Як зазначає заступник міністра цифрової трансформації С. Прибителько, відтепер дозволено будувати мережі мобільного зв'язку вздовж лісів та отримувати ділянки в полях.

А що може зміниться для власників ділянок? Закон встановлює:

- механізм відчуження земель для стратегічних цілей;

- порядок компенсації власникам за вилучене майно.

Примітним є і те, що окрема увага в Законі приділена Ужгородському району Закарпатської області, де встановлюється механізм примусового відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна протягом дії воєнного стану (повноваження Кабінету Міністрів України) для передачі цих земельних ділянок у користування стратегічно важливим підприємствам із виплатою власникам їх вартості у підвищеному розмірі⁴. У цьому контексті доречним буде пояснити: якщо потенційним об'єктом для примусового відчуження є житловий будинок, житлове приміщення, в тому числі земельна ділянка під цими об'єктами, та якщо власник такого відмовився від укладення договору купівлі-продажу, таким особам варто очікувати судовий позов про примусове відчуження об'єктів нерухомого майна з суспільної необхідності. Для всіх інших об'єктів, за відсутності згоди власника майна, останньому, як вже згадувалося, варто очікувати прийняття Кабінетом Міністрів України відповідного рішення про примусове відчуження об'єкта.

Щодо вартості компенсації власникам примусово відчужених об'єктів, то вартість нерухомого майна, зокрема вартість земельних ділянок, що відчужуються та розмір відшкодування збитків будуть встановлюватись на підставі ринкової вартості шляхом проведення незалежної оцінки майна.

Як інформує О. Сидорчук, партнерка Altelaw&Sempra, член ради директорів Конфедерації будівельників України, Голова Комітету з нормативної та законопроектної діяльності Конфедерації будівельників України: «Додатково виплата вартості примусово відчужених об'єктів буде здійснюватися в трикратному розмірі, а у разі, якщо між власником та Закарпатською обласною державною адміністрацією було добровільно укладено договір купівлі-продажу – до цієї

² URL: <https://agro.dn.gov.ua/prezydent-pidpysav-zakon-shhodo-sproshhennya-protsedury-vidvedennya-zemelnyh-dilyanok-dlya-rozvytku-tsyfrovoi-infrastruktury/>

³ URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yakisnyi-zviazok-na-avtoshliakhakh-i-v-selakh-prezydent-pidpysav-zakon-dlia-pryshvydshennia-budivnytstva-merezh>

⁴ URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/264687.html

суми додаватиметься ще 20 % від трикратної вартості об'єкта»⁵.

При цьому зазначимо, що виплата трикратної вартості стосуватиметься виключно тих об'єктів, що відчужуються в межах Ужгородського району Закарпатської області.

Законом також передбачено, що встановлення і зміна цільового призначення земельних ділянок тепер може здійснюватися без розроблення комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад аж до 2028 р., а не до 2025 р., як було до цього. Відсутність схеми планування окремих частин території України: кількох областей, узбережжя Чорного та Азовського морів, гірських територій Карпат, територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи та інших територій з підвищеним техногенним навантаженням чи ризиком виникнення надзвичайних ситуацій відтепер теж не є перешкодою для розроблення інших видів містобудівної документації, а затверджена до прийняття цього Закону містобудівна документація, на яку не розроблено таких схем, не вважається порушенням. Проте такі зміни, на думку експертів, демонструють недалекоглядність і відсутність системності держави в плануванні її територіального розвитку, надають перевагу не стратегічним, а швидким і точковим рішенням, та дозволяють уникнути процедури стратегічної екологічної оцінки⁶. З іншого боку, як зазначає керівник компанії «АРМА ЕКСПЕРТ» А. Бондар, відтермінування до 2028 р. запобігає хаосу в плануванні, спричиненому війною, але вимагає активної підготовки: розробки комплексних планів, навчання фахівців та інтеграції екологічних норм⁷.

⁵ URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/neruhomist-ta-budivnictvo/zakon-4321ih-primusove-vidchuzhennya-obektiv-ta-zmini-u-planuvanni-teritoriy.html>

⁶ URL: <https://epl.org.ua/announces/zakon-4321-ix-dlya-rozbudovy-tsyfrovyi-infrastruktury-chy-dlya-sproshhennya-derebanu-zemel/#sdfootnote2sym>

⁷ URL: <https://arma.ks.ua/news/analiz-zmin-do-mistobudivnoho-zakonodavstva-vidterminuvannia-kliuchovykh-norm-do-2028-roku>

Висловлюючи застереження щодо зменшення ролі комплексного просторового планування і стратегічної екологічної оцінки при розбудові цифрової інфраструктури деякі експерти застерігають, що це може позначитися не тільки на якості планування, а й на забезпеченні екологічної безпеки.

Окрім цього, відсутність системного підходу до планування територій може викликати хаотичне освоєння земель та конфлікти з власниками землі, які залишаються без достатніх гарантій щодо компенсацій. І це може призвести до соціальної напруги та юридичних спорів. Важливо, щоб при такому масштабному Законі була гарантія дотримання балансу між розвитком технологій і правами громадян.

Слід виділити й інші моменти, які викликають настороженість. Наприклад, є зауваження щодо можливих порушень Конституції України у Законі, зокрема статей про рівність права власності, збалансованість бюджету та ін.

Принагідно зазначимо, що Закон в своїй первинній редакції дійсно був спрямований на врегулювання питання використання земельних ділянок для розбудови цифрової інфраструктури, однак, вже після першого читання зазнав суттєвих «доопрацювань», які, незважаючи на неодноразові зауваження Головного юридичного управління щодо їх суперечності Конституції України, таки були проголосовані та вступають в дію⁸.

Як зазначається в результатах юридичної експертизи Головного юридичного управління, низка положень проекту цього Закону не відповідає Конституції України та не узгоджується із законами України. Наприклад, відшкодування власникам майна здійснюється з державного бюджету, але без чіткого фінансового обґрунтування джерел покриття цих видатків, що суперечить ст. 95 Конституції України щодо збалансованості бюджету⁹.

⁸ URL: <https://epl.org.ua/announces/zakon-4321-ix-dlya-rozbudovy-tsyfrovyi-infrastruktury-chy-dlya-sproshhennya-derebanu-zemel/#sdfootnote2sym>

⁹ URL: <https://epl.org.ua/announces/zakon-4321-ix-dlya-rozbudovy-tsyfrovyi-infrastruktury-chy-dlya-sproshhennya-derebanu-zemel/#sdfootnote2sym>

Загалом, як зазначають експерти, підготовлений до другого читання законопроект, який вступає в дію як Закон, містив зауваження ГЮУ щодо його невідповідності десяти статтям Конституції України, зокрема ст. 8, 13, 19, 22, 53, 55, 64, 85, 92, 95, нормам Цивільного кодексу України та позиції Конституційного Суду України, висловлених в ряді його рішень, які не були повністю виправлені та приведені у відповідність до вказаних зауважень¹⁰.

Додамо, що законопроект був заветований Президентом України. І як дослідили спеціалісти громадської ініціативи «Голка», народні депутати проігнорували більшість правок В. Зеленського¹¹. При цьому за фінальну версію Закону проголосував 271 депутат з необхідних 300. Відтак цей Закон

не міг вважатися прийнятим. Тим не менше він був підписаний Головою ВРУ як такий, що прийнятий з подоланням вето та 5 серпня 2025 р. підписаний Президентом України. Відтак, як зазначають експерти, не виключено, що прийнятий Закон має великі шанси для оспорення у Конституційному Суді України¹².

Отже, прийнятий Закон України № 4321-ІХ має потенціал для розвитку цифрової інфраструктури в Україні, особливо покращення мобільного зв'язку у віддалених і деокупованих районах. Однак він містить спірні моменти, які викликають занепокоєння серед юридичних, екологічних та громадських експертів. Необхідно знайти балансування між швидкістю будівництва мереж і дотриманням норм екології та прав власників землі.

О. Кривецький, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Про порядок обстеження небезпечних земельних ділянок

Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 20 серпня 2025 р. № 1009 «Про затвердження Порядку обстеження земельних ділянок, щодо яких прийнято рішення про надання податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів у зв'язку з визнанням земельних ділянок непридатними для використання через потенційну загрозу їх забруднення вибухонебезпечними предметами», розроблену Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру України (далі – Держгеокадастр).

Згідно проекту проведення обстеження земельних ділянок покладено на уповноважений орган – територіальний орган Держгеокадастру або виконавчий орган сільської, селищної, міської ради, що набув встановлених законом повноважень із здійснення державного

контролю за використанням та охороною земель.

Підставами для проведення обстеження земельних ділянок вважаються: звернення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фізичних або юридичних осіб з інформацією щодо використання земельних ділянок за цільовим призначенням та відомостями, які дають змогу ідентифікувати такі земельні ділянки (кадастровий номер, адреса, планово-картографічний матеріал з позначенням місця розташування).

Уповноважений орган після прийняття рішення щодо проведення обстеження земельної ділянки (але не пізніше, ніж за сім календарних днів до дня його проведення) надсилає запрошення будь-якими засобами зв'язку (із використанням поштового зв'язку, через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади, електронною поштою тощо) для участі у проведенні обстеження:

¹⁰ URL: <https://itd.rada.gov.ua/ef430879-5467-4220-8a46-8bc4b2cd2613>; <https://epl.org.ua/announces/zakon-4321-ix-dlya-rozbudovy-tsyfrovoiyi-infrastruktury-chy-dlya-sproshhennya-derebanu-zemel/#sdfnote2sym>

¹¹ URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fedoriv/67ee732bbdf8/>

¹² URL: <https://epl.org.ua/announces/zakon-4321-ix-dlya-rozbudovy-tsyfrovoiyi-infrastruktury-chy-dlya-sproshhennya-derebanu-zemel/#sdfnote2sym>

власнику/користувачу земельної ділянки або уповноваженій ним особі; органу, що надає податкові пільги, на території якого розташована земельна ділянка.

Обстеження земельних ділянок не проводиться на місцевості, яку включено до переліку територій, де ведуться (велися) бойові дії або на тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством розвитку громад та територій України, а саме: територіях активних бойових дій, для яких не визначено дату їхнього завершення, або на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, для яких не визначено дату завершення бойових дій, а також у тимчасово окупованих Російською Федерацією регіонах України, для яких не визначено дату завершення тимчасової окупації¹³.

Оцінки та коментарі експертів:

«Обстеження земельних ділянок проводиться державними інспекторами з контролю за використанням та охороною земель територіальних органів Держгеокадастру або виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, що набули встановлених законом повноважень із здійснення державного контролю за використанням та охороною земель, на підставі рішення таких уповноважених органів про проведення обстеження даних ділянок, – каже Ю. Брикайло, адвокат DREAMDIM. – За результатами цього обстеження складається акт обстеження земельної ділянки, який має містити план-схему розташування ділянки (схематичний абрис або графічний матеріал з визначенням її місцезнаходження). На план-схемі має бути відображено межі земельної ділянки та позначено площу землі, яка використовується та/або не використовується за цільовим призначенням»¹⁴.

¹³ Постанова КМУ від 20 серпня 2025 р. № 1009 «Про затвердження Порядку обстеження земельних ділянок, щодо яких прийнято рішення про надання податкових пільг із сплати місцевих податків та/або зборів у зв'язку з визнанням земельних ділянок непридатними для використання через потенційну загрозу їх забруднення вибухонебезпечними предметами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2025-p#Text>

За даними Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України щорічні втрати України від мінного забруднення оцінюються в 11,2 млрд дол., а це суттєво впливає на експорт агропродукції, який за останній час зменшився на 8,9 млрд дол. Серед найбільш постраждалих залишаються сільськогосподарські угіддя. Близько 28 000 км² землі наразі є непридатними для використання через замінованість, що призводить до значних втрат для місцевих бюджетів, особливо на Чернігівщині, Сумщині, Миколаївщині та Харківщині. І хоча світова спільнота виділяє Україні певну фінансову допомогу, її обсяги є недостатніми, адже для повного розмінування України необхідно близько 34,6 млрд дол.¹⁵. «Масштабне мінне забруднення території України, стало серйозною перешкодою для відновлення економіки, особливо аграрного сектору. Українським урядом розроблено амбітний план з розмінування, який передбачає повернення до продуктивного використання 80 % замінованих територій протягом наступних 10 років, – повідомила Прем'єр-міністр України Ю. Свириденко під час презентації проєкту Soul of Soil 2.0 (спільна ініціатива Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України і Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні). – А запровадження інноваційних технологій та українських розробок у галузі механізованого розмінування значно прискорить цей процес і дозволить уникнути занадто тривалого очищення земель». За словами Прем'єр-міністра України, держава надає фінансову підтримку аграріям для компенсації витрат на розмінування, але комплексна реалізація цього плану потребує значного збільшення фінансування. І хоча світова спільнота вже надала певну фінансову допомогу, та цього замало, адже для повного розмінування України необхідно, як вже зазначалось, близько 34,6 млрд дол. Наразі обстежено понад 224 000 га земель, з яких 200 000 га

¹⁴ URL: <https://dreamdim.ua/en/poryadok-obstezheniya-dilyanok>

¹⁵ URL: <https://tripoli.land/news/ukraina-ezhegodno-teryayet-11-2-mlrd-iz-za-minnogo-zagryazneniya>

вже очищено. Ю. Свириденко нагадала, що за підрахунками Міністерства аграрної політики та продовольства України 20 % українських земель нині не можуть використовуватись через окупацію або замінування, а Інститут Тоні Блера стверджує, що український ВВП недоотримує 12 млрд дол. щороку. «Україна відіграє важливу роль у продовольчій безпеці, адже до цього годувала 400 млн людей в світі, тож заміновані поля спричинили зростання глобальних цін на сільгосппродукти на світовому ринку. За повідомленням постійного представника уряду у Верховній Раді України Т. Мельничука, Порядок обстеження земель, на які надають податкові пільги щодо сплати місцевих податків та/або зборів, було ухвалено відповідно до Земельного кодексу України.

Проте за результатами антикорупційної експертизи цього проєкту постанови Кабінету Міністрів України Національне агентство з питань запобігання корупції України ідентифікувало корупціогенні фактори, які зумовлюють потребу в його доопрацюванні, а саме: відсутність у документі Порядку чіткої та прозорої процедури обстежень земельних ділянок, що створює умови для призначення обстежень земельних ділянок уповноваженими органами (посадовими особами) в умовах конфлікту інтересів; відсутність чіткого механізму доведення до зацікавлених суб'єктів інформації про проведення обстеження земельної ділянки та його результатів, а також порушення вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» в частині обґрунтованості адміністративних актів, що може призвести до різного правозастосування та ускладнень під час оскарження відповідних актів.

Так, у п. 3 проєкту Порядку визначено, що однією з підстав для проведення обстеження земельних ділянок є передусім ініціатива уповноваженого органу. Однак проєкт Порядку не визначає підстав, що необхідні для формування відповідних ініціатив з метою проведення обстежень (встановлення факту використання земельних ділянок за цільовим призначенням під час здійснення заходів державного контролю за використанням та охороною земель тощо). Також у проєкті постанови відсутні положення, які б визначали процедуру відбору земельних ділянок

уповноваженими органами з метою проведення обстежень та черговість проведення таких дій. Ознаки юридичної невизначеності містять також положення п. 5 проєкту Порядку в частині встановлення, який саме результат дослідження матеріалів дистанційного зондування Землі (супутникові знімки) є підставою для проведення відповідних обстежень: факт використання чи то невикористання земельних ділянок за цільовим призначенням.

За висновками Національного агентства з питань запобігання корупції України, запропоноване регулювання створює умови для наділення посадових осіб уповноважених органів непрозорими дискреційними повноваженнями та упередженого проведення/непроведення обстежень земельних ділянок, у тому числі з корупційною метою. Крім цього, у проєкті Порядку не врегульовано питання щодо способу та термінів направлення відповідному суб'єкту копії акту в разі проведення обстеження земельної ділянки за його відсутності¹⁶.

З висновками антикорупційної експертизи погоджується і юрист Д. Васильченко, який вважає, що цей документ може стати черговим корупційним механізмом для проведення сумнівних оборудок з використання сільськогосподарських угідь, які згодом просто привласнять олігархічні структури для своїх власних потреб (побудови торгівельних мереж, бізнес-центрів, приватних готелів тощо).

Загалом ухвалений Порядок спрямований на фіскальне та контрольне спрямування – він стосується перевірки тих ділянок, щодо яких вже надано податкові пільги через загрозу вибухонебезпечних предметів. Він не регулює процедуру розмінування чи сам факт визнання землі забрудненою, а лише контролює її використання під час дії пільг. Документ є важливим для уніфікації та чіткості дій контролюючих органів.

¹⁶ URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antikoruptsiynoi-ekspertyzy-proektu-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-pro-zatverdzhennya-poryadku-obstezhennya-zemelnyh-dilyanok-schodo-yakych-pryynyatorishennya-pro-nadannya-podatkovyih-pilg-zi-splaty-mistsevyh-podatkov-ta-abo-zboriv-u-zv-yazk>

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олег Левченко, директор з розвитку ГО «Подільська

Профтехосвіта 2.0: чому STEM-освіта це не просто компетенція майбутнього нова країна

У контексті післявоєнного відновлення України людський капітал стає її головним ресурсом. У центрі цієї трансформації чільне місце займає професійно-технічна освіта, оновлена через STEM-інструменти, технічні простори, партнерство з бізнесом і владою. І якщо ще донедавна учні професійно-технічних закладів сприймалися як ті, «хто не вступили до вишів», а самі заклади називалися «бурсами», то зараз саме вони формують покоління – потенційних інженерів, технокреаторів та інноваторів, які не просто володіють робітничими навичками, а здатні мислити технологічно та проєктно. Як приклад, модель оновленої профтехосвіти з елементами STEM, яку вже впроваджують у Вінниці – це Vinnytsia Junior Science Park «Factory Dream». Простір діє на базі інноваційно-технологічного парку «Кристал». Він об'єднує у мережу заклади професійно-технічної освіти, будує мости між громадою, бізнесом і вже демонструє практичний потенціал нового формату, що вартий для наслідування.

Виклики, які не можна ігнорувати

Чому важливо звернути увагу на оновлення профтехосвіти зараз? В Україні функціонує понад 700 закладів професійно-технічної освіти. Але багато з них потерпають через застарілу матеріальну базу, мають мало контакту з ринком і низьку привабливість. Ще один ключовий виклик – неузгодженість освітніх програм і технологічного розвитку: багато професійно-технічних закладів просто не мають ресурсів або методики, щоб переходити від теорії до практики, від креслення до прототипу. За результатами національного дослідження готовності закладів

освіти України до STEM, реалізація STEM-підходів часто гальмується браком обладнання, слабкою методичною підтримкою вчителів та обмеженим фінансуванням.

На фоні цього, стратегії державного рівня в інноваційному розвитку набувають особливого значення. Наприклад, Стратегія цифрового розвитку інновацій України (WINWIN) до 2030 року, ухвалена Кабміном, ставить розвиток інновацій та технологій у прикладний фокус розвитку держави. У ній передбачено важливість побудови інноваційної екосистеми, підтримки кластерів, науково-технічної інфраструктури й трансформації освіти.

І це не дивно, бо STEM-освіта дозволяє перейти від мислення «виконавець» до «творець»: формувати навички аналізу, експериментування, прототипування й розв'язання реальних задач. Крім того, у національному дискурсі зростає кількість шкіл, які запроваджують STEM-підходи – за даними вище згаданого дослідження, число таких закладів постійно зростає. А це означає, що підхід STEM у професійно-технічній освіті – не локальний тренд, а логічний розвиток загальноосвітньої трансформації.

Кадри, які потрібні для економіки воєнного часу

Відтак, за нинішніх умов професійно-технічна освіта набуває стратегічного значення. За словами заступника Міністра освіти і науки України Дмитра Завгороднього, під час війни будівельники, електрики, водії й інші представники робітничих професій стали особливо цінними. Попит на такі кадри підскочив у рази і подекуди перевищує можливості місцевих закладів підготувати випускників. У багатьох містах гостро бракує кваліфікованих робітників: фахівців потрібно більше, ніж випускають професійні училища. Відбудова України потребуватиме армії «синіх комірців» – тих, хто своїми руками

* Збережено стиль і граматику оригіналу

відновлюватиме інфраструктуру, будинки, дороги, енергетику.

Міністерство освіти і науки спільно з регіонами оновлює матеріальну базу профтехів, створює навчально-практичні центри, розробляє програми дуальної освіти у співпраці з бізнесом. Згідно з даними МОН, про які згадував Дмитро Завгородній, щороку до професійної освіти в Україні долучаються близько 100 тисяч нових студентів. Але цього недостатньо з огляду на темпи відновлення економіки. Тому розширення та популяризація ПТО є критично важливим кроком, щоб подолати дефіцит кадрів під час війни й забезпечити економіку кадрами для повоєнного відновлення.

«Factory Dream» як нова модель профтехосвіти

Створенню Vinnytsia Junior Science Park «Factory Dream», на базі вінницького інноваційно-технологічного парку «Кристал», передувала проєктна ініціатива, яка координується ГО «Подільська агенція регіонального розвитку». Вона об'єднала підлітків, педагогів та фахівців з чотирьох навчальних закладів: Центр професійно-технічної освіти № 1 м. Вінниці, Вінницький технічний фаховий коледж, Подільський професійний коледж та Багатопрофільний регіональний центр професійної освіти у Черкаській області. У межах проєкту на базі цих закладів профтехосвіти з'явилися освітньо-інноваційні Простори із сучасними обладнанням, відбувалися курси програмування, 3D-моделювання, Arduino, а влітку – табори, що стали лабораторією майбутніх ідей, проєктів та стартапів. Саме діти та їхні розробки, готові продукти спонукали до створення цієї платформи.

Зараз «Factory Dream» розширює мережу, залучаючи школи, професійно-технічні заклади, університети, бізнес і громаду. У межах цієї ініціативи діє FabLab-структура з напрямками: AI & Coding, 3D & Eco Lab, Arduino & IoT, Drone & Robotics. Тобто підлітки можуть із першого дня працювати з реальним обладнанням, створювати прототипи, виконувати командні проєкти. По суті, це нова

модель освіти, яка інтегрує не лише технічну освіту, а й елементи психосоціальної підтримки та інклюзивності. Це не просто технопарк. Це місце, де учень може стати розробником, а ідея – реальним продуктом.

Це модель того, як мають працювати нові освітні екосистеми. І справа не лише в обладнанні та просторі. Головне – у зміні підходу. Освіта має бути не заради процесу, а заради результату. Не просто навчати, а допомогти створити готовий продукт, який буде замовляти бізнес і навіть влада, у якості сувенірів для просування бренда міста. Такий підхід виступає локальним прототипом для масштабування: адже він інтегрує навчання, дослідницьку платформу та можливості для реалізації.

Локальні ініціатива, яка варта національного масштабування

Як писав LB.ua, Україна втратила частину наукової інфраструктури через війну: понад 1440 зруйнованих і пошкоджених будівель освітніх та наукових установ, майже 750 одиниць обладнання – це не просто статистика, це знищені можливості для розвитку. Але людський капітал – те, що може відновити країну швидше, ніж бетон і сталь. Якщо сьогодні не створити надійні канали для розвитку молоді, завтра ми ризикуємо втратити покоління, яке мало б будувати майбутнє. «Factory Dream» уже починає цей рух у Вінниці: діти та підлітки опановують інженерію, робототехніку, програмування, відчувають свою значущість і повертають віру у власні сили. Це не просто локальний успіх – це робоча модель, яка може і має стати частиною системної політики.

Адже просто говорити про STEM-освіту сьогодні недостатньо – її треба вплітати у стратегії розвитку, бюджети, державні пріоритети. «Factory Dream» доводить, що інноваційна освіта може працювати не лише у великих містах, а й у громадах, які стали прихистком для дітей/родин ВПО. Такі ініціативи об'єднують освіту, соціальну інтеграцію та економічну доцільність, а випускники – готові фахівці для будівництва стартапів, муніципальних рішень. Вони формують спільноти, здатні самостійно

генерувати розвиток та створювати готові продукти для відновлення країни.

Світовий досвід показує: країни, які інвестують у технічну освіту, створюють не лише робочі місця – вони створюють власну стратегію виживання. Війна зробила українську молодь дорослішою, і тепер держава має зробити її підготовленою. Професійна освіта, оновлена через STEM і підтримана на всіх рівнях – від громади до уряду – може стати фундаментом національного відновлення. A Vinnytsia Junior Science Park «Factory Dream» – перший, але надзвичайно важливий крок у цьому напрямку (https://lb.ua/blog/olex_levchenko/702518_proftehosvita_20_chomu_stemosvita.html). – 2025. – 20.10).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Володимир Миколайко, проректор з міжнародних зв'язків та стратегічного розвитку Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доктор педагогічних наук, професор.

Просто «латати дірки» і скорочувати мережу вишів – «марна справа»

Українська освіта сьогодні не на вершині світових рейтингів, але має помітний потенціал росту. Щоб піднятися вище, потрібні інвестиції, реформи та стратегія на міжнародну конкурентоспроможність, а також посилення іміджу країни як освітнього хабу.

Наші сильні сторони – це активний розвиток онлайн-освітніх форматів (дистанційне, гібридне навчання), які долають географічні бар'єри, а європейська інтеграція та адаптація до європейських стандартів якості підвищують конкурентоспроможність наших випускників.

Війна, хоч і жорстока, змушує шукати гнучкі та інноваційні підходи, що може пришвидшувати реформування.

Проте всі ці позитивні аспекти не вирішують фундаментального виклику воєнного часу.

Сьогоднішня мережа освіти України перебуває у доволі складному становищі. Війна вплинула не лише на демографічну ситуацію, а

й на фінансову та організаційну спроможність закладів.

Кількість студентів зменшилася, освітні програми скорочуються, ЗВО об'єднують, а деякі опинилися під загрозою закриття. У таких умовах здатність освітньої мережі нормально функціонувати виглядає під великим питанням.

На жаль, нинішній вектор розвитку зводиться до «оптимізації мережі» – скорочення та закриття.

Я вважаю, що просто «латати дірки» і скорочувати мережу – це «марна справа». Настав час дивитися у перспективу.

Освіта має стати не просто «збереженим активом», а потужним фундаментом для післявоєнної відбудови. І ключова ідея тут – масштабне залучення іноземних студентів та фахівців.

Чому іноземні студенти – це інвестиція у відбудову?

Залучення студентів з-за кордону вирішує відразу три критичні проблеми:

Збереження мережі закладів вищої освіти та кадрів, тобто замість того, щоб закривати кафедри та вивільняти викладачів, ми наповнюємо аудиторії.

Економічний ефект, оскільки іноземні студенти привозять та залишають свої кошти в Україні (навчання, проживання, харчування, дозвілля), стимулюючи місцевий бізнес.

Наповнення ринку праці, адже кваліфіковані випускники, які інтегруються у наше середовище, стають потенційними новими працівниками, яких так потребуватиме економіка відбудови.

Яким чином адаптувати освітню мережу? Щоб ця концепція запрацювала, нам потрібна чітка дорожня карта. Необхідно терміново впровадити такі кроки:

1. Уніфікація програм та англomовне викладання. Наші освітні програми мають стати гнучкішими, зрозумілими та привабливими для іноземців, тобто:

масштабна оптимізація існуючих програм;

значне розширення спектру викладання англійською мовою та іншими іноземними мовами;

уніфікація освітніх стандартів по всій мережі.

2. Законодавчі зміни щодо працевлаштування. Навчання в Україні має бути економічно вигідним. Необхідно дозволити іноземним студентам офіційно працевлаштовуватися під час навчання та після його завершення, адже це ключова мотивація для них залишитися і працювати на нашу економіку.

3. Адаптаційні та мовні курси. Потрібно допомогти студентам інтегруватися, тобто запровадити якісні підготовчі мовні курси (українська, англійська) та розробити програми культурної й побутової адаптації для швидкого «входження» у життя в Україні.

4. Модернізація Українського державного центру міжнародної освіти Міністерства освіти і науки України, оскільки ця державна структура, яка займається залученням іноземців, повинна стати ядром координації – працювати із закладами освіти, консультувати студентів та співпрацювати з роботодавцями.

Варто розглянути механізм обов'язкового відпрацювання (або потужних стимулів для цього) в Україні протягом певного терміну після закінчення навчання. Це гарантує, що інвестиції в їхню освіту повернуться в економіку.

Новий підхід відкриває нові можливості, і це вже не просто адміністративні заходи, а нова філософія, яка перетворює нашу освіту на експортний продукт та ефективний інструмент економічної відбудови. Це шанс зберегти унікальний потенціал українських освітян і залучити нові ресурси та інтелектуальний капітал.

Нам потрібно відійти від логіки скорочень до логіки розвитку. Освіта має стати першою «цеглинкою» у фундаменті нашої нової, відновленої України (<https://osvita.ua/blogs/95726/>). – 2025. – 21.10).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Степан Куйбіда, перший заступник начальника Тернопільської обласної військової адміністрації, кандидат економічних наук

Плани – ніщо. Планування – все

Існує знаменита фраза, яку приписують Дуайту Ейзенхауеру: «Плани – ніщо, планування – все». Ця істина є ключовою, коли ми говоримо про стратегічний документ. Його мета – не намалювати неможливий ідеал, а вибудувати ритм мислення, координацію інституцій і, що найголовніше, забезпечити прив'язку рішень до ресурсів та вимірюваних цілей. Для держави і місцевого самоврядування якісне планування – це питання стійкості, інвестиційної привабливості та євроінтеграції. Для кандидатів у члени ЄС і самих членів Європейського Співтовариства стратегічне планування є *must have* та чітко вимагається розділом «Регіональна політика та координація структурних інструментів». Це базова умова для доступу до фондів та майбутньої політики згуртованості.

Провідні країни світу мислять категоріями десятиліть. Для прикладу, США переглядають свої довгострокові плани кожні чотири роки, а їхні безпекові документи задають вектор владі на десятиліття. Німеччина використовує Стратегію сталого розвитку як основний координуючий документ, під який підлаштовуються всі галузеві плани, забезпечуючи ієрархію та узгодженість цілей. Історія також дає нам свої уроки: можна згадати п'ятирічки в СРСР або «Великий стрибок вперед» у Китаї, де нереалістичні цілі та відсутність аналізу призвели до провалу. Ці приклади вчать нас, що доказовість і реалістичність – основа будь-якої успішної стратегії.

На жаль, в Україні ми маємо фундаментальну проблему, на якій дуже часто акцентують представники експертних кіл. А полягає вона в тому, що попри регулярні коригування Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР), вона не завжди прив'язана до ресурсів і не завжди є документом про гроші. Ми любимо малювати красиві малюнки, але не прив'язуємо естетику до економіки. Це створює розрив між бажаним і можливим. Наша проблема – це культура мислення, яка є несистемною і хаотичною. На жаль, так працює наша владна вертикаль – після того як представники нової політсили прийшли до влади, вони обов'язково мусять змінити державну стратегію, захейтити

стратегічні цілі своїх попередників і почати вимальовувати напрямки руху держави з чистого листа. А це апіорі неправильно, бо держава кожних 5 років втрачає поступальний рух.

Задля ефективності трійця «стратегія -> бюджет -> проєкт» має працювати в одній зв'язці. Тобто, стратегія диктує, що ми хочемо отримати (напрям), бюджет диктує, що ми готові витратити (ресурси), а проєкт диктує, як ми це зробимо (реалізація).

На місцевому рівні ситуація критична. У нас практично кожна громада підготувала і затвердила свою місцеву стратегію розвитку, але дуже невелика частина цих документів має фінансову модель. Якщо громада планує великий інфраструктурний проєкт, вона мусить розуміти, скільки це коштує, яким чином він буде профінансований та скільки часу піде на його реалізацію. Відсутність цієї зшивки призводить до того, що на місцях панує інтуїтивне управління та ситуативний менеджмент, а красиві картинки лишаються лише на папері.

Нам слід відмовитися від думки, що у нас «все найкраще», і перейти до націленості на конкурентні переваги і проблемні зони. Стратегія має бути про унікальність – про те, де ми можемо бути найсильнішими та принести найбільшу додану вартість. Бо, коли читаєш кожен стратегію громади окремо, то ці документи справляють достатньо приємне враження. Але коли ти їх прочитав кілька десятків, то починаєш помічати розсинхрон – вони перестають бути цілісним баченням стратегічного поступу держави. Тому мені б хотілося, щоб громади в подальшому більш прискіпливо ставились до підготовки таких програмних документів.

Стратегії розвитку громад не можуть розраховуватись на один, два чи три роки, ми повинні вчитися довгостроковому горизонту планування із прив'язкою до глобальних трендів та міжнародних зобов'язань, особливо у напрямку європейської чи євроатлантичної інтеграції України. Окрім цього, під час підготовки місцевої стратегії розвитку не можна нехтувати стратегією розвитку національного рівня, вона не може йти всупереч стратегії

розвитку регіонального рівня, а також вона мусить хоча б якось кооперуватись із стратегіями розвитку сусідніх громад. Обов'язково потрібно прогнозувати різні сценарії розвитку подій – від найбільш оптимістичного до песимістичного, бо сценарність і гнучкість стратегічних документів є обов'язковою вимогою під час їх формування. Ну і звичайно, ці документи мають бути доказовими та реалістичними, тобто базуватися на офіційних даних, аналітиці, порівняннях, чіткому співвідношенні цілей та ресурсів, а також у них має бути справжній зв'язок з бюджетними можливостями громади.

Тобто. Стратегія на місцях повинна бути приземленою, зшиваючи національні цілі з локальними потребами і для цього необхідно дотримуватися кількох критичних принципів:

1. Орієнтація на громаду та якість життя: стратегія має відображати прямі потреби мешканців та концентруватися на базових послугах і локальному розвитку, а не лише на абстрактних директивах.

2. Реалістичність ресурсів: краще мати дві-три реалістичні цілі, забезпечені фінансами, ніж сто нереальних бажань.

3. Просторовий вимір: стратегія повинна інтегруватися з просторовим плануванням (Генплани, детальні плани територій), забезпечуючи зв'язок між інфраструктурними проєктами, землею та майном.

4. Інклюзивність і гнучкість: залучення бізнесу, експертів і громадськості забезпечує сталість рішень, а сценарність дозволяє адаптуватися до викликів, зокрема, в умовах війни.

5. Моніторинг: чітке відслідковування усіх процесів задля уникнення зловживань чи перекосів або посилення позитивних практик.

Висновок простий: Держава планує стратегію-парасольку, яка задає напрям. Місцеве самоврядування планує стратегію приземлену, яка зшиває національні цілі з локальними потребами та конкретними проєктами. Якщо ми хочемо бути частиною Європейського Союзу, ми маємо вміти правильно планувати. Планування – це все, що гарантує нашу стійкість і майбутнє (https://zaxid.net/plani_nishho_planuvannya_vse_n1621930). – 2025. – 22.10).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Денис Попков, суддя Східного апеляційного господарського суду

Процесуальна економія: що може зробити судова система за існуючого нормативного регулювання для захисту права власності

Ситуація, у якій власник не може отримати дійсного відновлення своїх прав щодо незаконно відчуженого майна навіть за умов наявності ухвалених на його користь судових рішень, не тільки розмиває конституційний принцип непорушності права власності, але й не додає авторитету судовій системі, адже з точки зору «стороннього спостерігача» невілює значущість судового захисту.

«Зло – це невідповідність між тим, що є, і тим, що має бути»

Г. Гегель

1. Ситуація, у якій власник не може отримати дійсного відновлення своїх прав щодо незаконно відчуженого майна навіть за умов наявності ухвалених на його користь судових рішень, не тільки розмиває конституційний принцип непорушності права власності, але й не додає авторитету судовій системі, адже з точки зору «стороннього спостерігача» невілює значущість/ефективність судового захисту. Не буде перебільшенням твердження про те, що такий практично-соціальний ефект слід «очікувати» і у випадку, коли мало місце недостатня компетентність чи оперативність обраної самим власником процесуальної позиції та своєчасності надання доказів на її обґрунтування – формальна законність ухваленого рішення, але його практична невиконаність або несправедливість мало сумісні із завданням господарського (та і інших видів) процесу, визначеним ч.1 ст.2 ГПК.

Принципи змагальності та диспозитивності господарського і цивільного процесів, а також приписи ч.2 ст.19 Конституції України сформулювали систему координат, у якій «відповідальність» за неспівпадіння між ідеально-бажаною реакцією на факт порушення прав і дійсними результатами

судового провадження у динамічно-змінюваних пропорціях (у кожній конкретній справі) може «розподілятися» між потерпілим-позивачем (адже саме він визначає відповідача, спосіб судового захисту та надає докази в обґрунтування необхідності здійснення судового захисту), законодавцем (що запроваджує захисні та регуляторні норми, які мають відповідати фактичним реаліям відносин, усуваючи/ускладнюючи можливості для порушення), Верховним судом (касаційна інстанція здійснює офіційне тлумачення законів і формує правозастосовчі підходи, які мають балансувати між сталістю/передбачуваністю та постійною потребою «скорочувати» відстань між запровадженим у минулому приписом закону і складністю фактичних відносин, яка випереджає первісно закладені законодавцем моделі поведінки) та судом у конкретній справі, який і ухвалює рішення, що оцінюється сторонами та спільнотою за критеріями справедливості і ефективності. Звісно, до кола «відповідальних» суб'єктів можна було б віднести і органи примусового виконання судових рішень, бездіяльність (а інколи і надмірний формалізм) яких може позбавити сенсу всі попередні дії з захисту прав.

2. Розглянемо у окресленій системі координат проблему повернення нерухомого майна власнику, між яким та умовно-кінцевим набувачем такого майна є ланцюг правочинів з відчуження (всіх відплатних, чи принаймні першого та останнього), який може бути додатково «обтяжений» окрім послідовної реєстрації такого майна за кожним його отримувачем ще й реєстрацією певних «будівельно-технічних» змін у такому майні (об'єднання до цього різних будівель під однією адресою, прибудова чи реконструкція тощо).

Усталено-узгоджений (на цей момент) підхід у такій ситуації вимагає від власника-позивача формулювання віндикаційного позову, належним відповідачем за яким слід вказати останнього набувача спірного майна, а також представити докази як вибуття такого майна з володіння поза своєї волі, так і недобросовісності набувача (для цілей обґрунтування пропорційності втручання у

розумінні ст.1 Першого протоколу ЄКПЛ)[1]. Належне виконання позивачем цього кола завдань утворює у нього легітимні очікування на отримання виконаного рішення на свою користь, але не усуває у повному обсягу проблематику ситуації.

3. Так, за існуючою конструкцією обов'язкових «елементів» правочину (умов його чинності), визначеною ст.203 ЦК, сам факт вчинення правочину його стороною за необхідністю передбачає наявність відповідного волевиявлення, спрямованого на реальне настання обумовлених правових наслідків, яке (волевиявлення) відповідає внутрішній волі. Встановлена ст.204 ЦК презумпція правомірності правочину, спростування якої за змістом ст.215 цього Кодексу здійснюється виключно або прямою вказівкою закону (нікчемний правочин), або чинним судовим рішенням (у всіх інших випадках), законодавцем розповсюджена на всі аспекти правочину (принаймні, застережень про інше не вказано), а тому цілком логічним виглядає теза, що за відсутністю спростування такої презумпції відносно здійсненого власником первісного відчуження спірного майна слід вважати, що воно відбулося за волею власника і згідно з п.1 ч.1 ст.346 ЦК припинило право власності такої особи на це майно, унеможлививши подальше висування позовних вимог на захист цього відсутнього права.

Більш того, навіть не кожне визнання правочину з первісного відчуження недійсним автоматично «анулює» факт вибуття майна за волею власника – мають бути встановлені підстави недійсності, які прямо пов'язані із дефектом волі відчужувача.

4. Втім, очевидно, з міркувань оперативності та ефективності судового захисту права власності (адже задоволення віндикації констатує, що жодна інша особа, крім позивача, і не набувала такого права попри записи про це у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно) актуальний на сьогодні підхід Верховного Суду акцентує увагу виключно на речових відносинах між потерпілим-позивачем і останнім набувачем як відповідачем, залишаючи «за лаштунками» низку вірогідних

спорів учасників «ланцюга відчуження» між собою. Зокрема, «охоплені» регулюванням ст.661 ЦК захисні правовідносини у останній парі «продавець-покупець», передбачаючи майнову компенсацію для добросовісного набувача-покупця за рахунок останнього продавця, актуалізує питання конкуренції цієї норми із положеннями ч.5 ст.390 ЦК (у разі, якщо мова йде про віндикацію державного або комунального майна), яка покладає обов'язок із компенсації добросовісному набувачеві-покупцю вартості витребуваного майна вже за рахунок власника (з подальшим виникненням у останнього «регресного» права вимоги до особи, винної у незаконному вибутті майна з володіння власника).

4.1. Якщо припустити, що сумісне застосування ст.661 та ч.5 ст.390 ЦК передбачає, що згадувані у першій нормі збитки не охоплюють вартості майна, а тому законодавець і розмежував суб'єктів, які мають нести «компенсаційний тягар» перед останнім добросовісним набувачем-покупцем, то таке «обмежене» розуміння збитків не узгоджується із визначенням цієї категорії за ч.2 ст.22 ЦК (вочевидь, що сплачена добросовісним набувачем вартість майна, яке у нього буде витребувано на користь власника, є збитками такого набувача). Проблематика підходу до вирішення питання захисту прав добросовісного набувача на компенсацію у разі витребування у нього майна стає більш наочною, якщо мова йде про майно приватної власності, що виключає застосування ч.5 ст.390 ЦК та за відсутності аналогічного припису стосовно приватного майна всупереч ч.2 ст.318 цього Кодексу утворює ознаки нерівного ставлення до ефективності судового захисту за критерієм форми власності:

– або з міркувань недопущення непропорційного (у розумінні ст.1 Першого протоколу ЄКПЛ) втручання у майнові права добросовісного набувача (який не має відповідати за дії, вчинені іншими особами) у віндикаційному позові власника-суб'єкта приватного права має бути відмовлено, що невілею значення та існування ч.1 ст.388 ЦК (такий спосіб розв'язання колізії у

правозастосуванні фактично наближається за наслідками до повноважень Конституційного Суду України зі скасування цієї норми) та може розглядатися як обмеження права на захист такого суб'єкта порівняно із органами державної влади та місцевого самоврядування (попередній депозитний внесок яких усуває непропорційність втручання);

– або у разі формального дотримання приписів ч.1 ст.388 ЦК і витребування майна у добросовісного набувача-покупця (п.п.145, 146 постанови ВП ВС від 27.11.2024 у справі №204/8017/17), останній в «компенсаційних очікуваннях» може «розраховувати» за ст.661 ЦК виключно на платоспроможність свого продавця, яка (на відміну від випадку витребування державного чи комунального майна) не «забезпечена» спірним майном. Більш того, використання законодавцем у ст.661 ЦК терміну «збитки» передбачає існування і доведення добросовісним набувачем-покупцем усього складу цивільного правопорушення в діях продавця з продажу майна – об'єкта майбутньої віндикації, що стикається із проблемою, коли і такий продавець був свого часу добросовісним набувачем у ланцюгу відчуження майна (відсутність вини), чи незалежно від «обсягу» своєї добросовісності посилатиметься на презюмовану правомірність за ст.204 ЦК як угоди з набуття ним спірного майна, так і угоди з останнього продажу такого майна кінцевому набувачеві.

4.2. Наведені міркування вочевидь стосуються сфери «відповідальності» законодавця та Верховного Суду, адже підіймають питання необхідності (як пропозиція):

доповнення правил ЦК про віндикацію нормою про те, що її застосування зумовлює недійсність усього ланцюгу угод з відчуження майна (очевидною «вадою» такої новели є необхідність залучення всіх проміжних набувачів (деякі вже можуть припинити своє існування) майна до участі у справу та її «ускладнення» через врахування їх позиції);

надання (повернення) суду повноважень з визнання недійсними угод, пов'язаних із спірним майном, незалежно від заявлених позовних вимог;

передбачити можливість солідарної майнової відповідальності недобросовісних «проміжних» відчужувачів перед власником майна, якщо майно не може бути витребувано у кінцевого добросовісного набувача, що втілить ідею компенсації порушеного права у разі неможливості його відновлення «у натуральній» формі та являтиме собою спеціальний реституційний наслідок недійсності угод у «ланцюгу» відчуження майна у розумінні ч.3 ст.216 ЦК;

зміна ставлення касаційної інстанції до ефективності застосування віндикаційного способу захисту з одночасними вимогами про недійсність щонайменше первісної угоди з відчуження спірного майна, яка опосередковувала його вибуття з володіння власника.

Фактично, має бути вирішене питання про забезпечення ефективного і оперативного притягнення (у якомога меншій кількості судових проваджень) до відповідальності особи, чії неправомірні дії призвели до позбавлення власника його майна поза волею та розподілу майнових втрат, зумовлених віндикацією, у ланцюзі добросовісних набувачів такого майна, якщо притягнути до відповідальності «первинного порушника» не виявилось за можливе.

5. Разом із тим, можна і на рівні сфери відповідальності суду у конкретній справі за існуючого нормативного регулювання підвищити ефективність судового захисту у спорах про віндикацію в непоодиноких ситуаціях, коли відповідач-набувач спірного майна, прогножуючи перспективи вирішення спору не на свою користь (а це можливо і навіть після ухвалення рішення про задоволення віндикаційних вимог, але до набрання ним законної сили та виконання через відображення в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно відновленого у праві позивача-власника), здійснює відчуження такого майна іншій особі.

5.1. У існуючих реаліях, коли сам факт ініціації віндикаційного позову щодо певного об'єкту нерухомості не є підставою для автоматичного (зокрема, шляхом цілком логічного та, вважаю, що технічно не складного для запровадження

відповідного обміну відомостями між ЄДРСР і Державним реєстром прав на нерухоме майно) відображення «статусу спірності» продаж недобросовісним відповідачем майна (як спосіб уникнення негативних для нього майнових наслідків) не може однозначно тлумачитися як «перехід недобросовісності» на наступного набувача-покупця (який дійсно може не бути навіть афільованою особою з продавцем):

– аналіз використаного законодавцем у ч.1 ст. 388 та ч.1 ст.390 ЦК формулювання ознаки недобросовісності набувача через «обізнаність або можливість обізнаності» про відсутність у продавця права на відчуження майна та незаконність власного володіння покупцем таким майном в контексті презумпцій правомірності, встановлених ч.5 ст.12 і ч.5 ст.328 цього Кодексу, та факту реєстрації права власності за продавцем на момент відчуження як офіційного визнання такого права державою, дають підстави для висновку, що лише судові рішення про задоволення вимог, яке набрало законної сили, може бути належним засобом констатації відсутності у продавця (відповідача) права на вчинення продажу такого майна. Справді, на етапі ініціації і розгляду спору судом має місце лише відображення суб'єктивного бачення наявності власних прав на це майно у позивача (та відповідно, відсутності таких прав, у відповідача), що не може ототожнюватися із сприйняттям стороннім спостерігачем 100% обґрунтованості такого позову та безумовним подальшим підтвердженням судом позиції позивача – існує ймовірність набрання законної сили рішенням про відмову у задоволенні вимог, інакше спорів такого роду та їх позовного порядку вирішення взагалі б не було;

– діюче законодавство не встановлює для набувача майна за відплатним договором обов'язку з перевірки історії придбання нерухомості, зокрема, шляхом дослідження і надання суб'єктивної правової оцінки відомостям Єдиного державного реєстру судових рішень, що узгоджується із усталеною практикою ВС, а концепція «книжкового володіння» та приписи ч.3 ст.46-1 Закону

України «Про нотаріат» акцентують увагу на необхідність врахування покупцем під час придбання нерухомого майна відомостей саме Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який за змістом визначень ст.6 Закону України «Про публічні електронні реєстри» є базовим реєстром, інформація якого призначена для багаторазового використання в інших реєстрах (зокрема і Єдиному державному реєстрі судових рішень) та під час надання публічних послуг.

5.2. Відчуження спірного майна відповідачем у перебігу розгляду справи перетворює його на неналежного відповідача за вимогами вимоги, а рішення суду, якщо воно буде ухвалено на користь позивача проти цього «передостаннього набувача» (цілком вірогідно, що представник відповідача не буде з'являтися у засідання і повідомляти суд та позивача про відчуження) стає невиконуваним та таким, що підлягає апеляційному оскарженню поточним набувачем та, скоріше за все, скасуванню з підстав вирішення питання щодо права на майно відносно особи, яка не була залучена до участі у справу. Вочевидь, подібний розвиток подій не тільки знецінює увесь судовий процес (а це і фінансові та часові втрати для позивача), але й породжує правову невизначеність щодо прав на спірне майно, підриваючи його оборотоздатність: тільки у новому позовному провадженні щодо нового останнього набувача він та позивач зможуть отримати відповіді на запитання щодо наявності/відсутності факту вибуття нерухомості з володіння власника поза його волею та добросовісності набуття майна його поточним «книжковим володільцем» – неналежність відповідача є самодостатньою підставою для відмови у позові, а тому встановивши (зокрема, на етапі апеляційного перегляду) факт відчуження спірного майна первісним відповідачем, суд позбавлений необхідності надавати правової оцінки цим іншим аспектам спірних відносин.

Своєю чергою, необхідність ініціації такого нового судового процесу не тільки не узгоджується із принципом процесуальної економії, і вимагатиме нових фінансових витрат від позивача (сплата судового збору за

майновою вимогою), але й у світлі висловлених у п.5.1. цієї публікації міркувань може бути марною через добросовісність останнього набувача.

5.3. Очевидним «профілактичним запобіжником» такого розвитку подій є інститут забезпечення позову, реалізація якого вимагає процесуальної активності відповідного учасника спору, оскільки ч.1 ст.137 ГПК та ч.1 ст.149 ЦПК не передбачає можливості забезпечення віндикаційного позову за ініціативою суду. Слід зазначити, що практика ініціації позивачем за віндикаційним позовом запровадження забезпечувальних заходів для такого позову, спрямованих на унеможливлення подальшого відчуження спірного майна відповідачем чи запровадження щодо нього приватно-правових обтяжень та належного обґрунтування відповідного клопотання не є достатньою поширеною (особливо, коли позов подається прокурором), щоб повністю усунути потребу в додатковому дискреційному запобіжнику.

* * * * *

Мова йде про вжиття заходів з забезпечення виконання судового рішення, передбаченого ст.239 ГПК (ст.267 ЦПК), яке, на відміну від забезпечення позову, може запроваджуватися судом з власної ініціативи незалежно від подання відповідного клопотання позивачем (є дискреційним повноваженням) шляхом відображення у резолютивній частині рішення (п.3 ч.6 ст.238 ГПК, п.3 ч.7 ст.265 ЦПК). Варто відмітити, що коли забезпечення позову просить позивач на етапі його подання чи у перебігу розгляду справи, запровадження таких заходів, окрім необхідності дотримання загальних вимог щодо адекватності заходів позовним вимогам та їх співмірності, імпліцитно передбачається щонайменше послідовне припущення судом трьох вірогідностей: майбутнє задоволення позовних вимог (такі вимоги не сприймаються як очевидно безпідставні та необґрунтовані), подальше набрання рішенням законної сили (воно не буде скасоване за результатами перегляду або не буде оскаржуватися

відповідачем), утруднення виконання рішення про задоволення таких вимог чи нівелювання ефективності судового захисту через недобросовісні дії відповідача («профілактичне розмивання» презумпції добросовісності за ч.5 ст.12 ЦК). Для відповідача такий підхід суду до «тлумачення» аж трьох вірогідностей на «користь» позивача може створювати відчуття відходу від принципу рівності сторін та неупередженості, що провокуватиме висловлювання недовіри.

Однак, у випадку забезпечення виконання рішення ступінь правової невизначеності зменшується, оскільки суд вже дійшов висновку про обґрунтованість позовних вимог, а тому цілком логічно-виправдано для досягнення завдань судочинства (ч.1 ст.2 ГПК, ч.1 ст.2 ЦПК) запобігає ризикам спроб відповідача уникнути несприятливих наслідків віндикації, які, своєю чергою, очевидно зростають через отримання результату розгляду позову (залишається лише дві вірогідності, настання яких «допускає» суд «на користь» позивача). При цьому, унеможливлення подальшого відчуження спірного майна (збереження у Державному реєстрі прав на нерухоме майно запису про приналежність майна відповідачеві) не створює надмірного тягара для відповідача (зазвичай не убачається потреби в обмеженні права користування майном), а тільки фіксує суб'єктне коло учасників спору до остаточної визначеності питання приналежності такого майна та інформує невизначене інших учасників цивільних правовідносин про поточні ризики (обтяження підлягає фіксації у Державному реєстрі прав). Недобросовісний відповідач також позбавляється можливості процесуального зловживання шляхом заяв сутнісно необґрунтованих (формальних) відводів суду, адже разом із рішенням та його забезпеченням розгляд справи відповідним судом завершується.

Проте найбільш виправданим та навіть необхідним є вжиття заходів до забезпечення виконання рішення про задоволення віндикаційних вимог апеляційним судом, коли таке рішення ухвалюється ним як нове у справі чи залишається без змін

за підсумками апеляційного перегляду. Дійсно, хоча і зберігається ймовірність скасування за результатами касаційного перегляду, однак забезпечення виконання запроваджується одночасно із судовим актом апеляційної інстанції, який набрав законної сили у момент ухвалення і підлягає вже примусовому виконанню на користь позивача – «активується» принцип «res judicata». У цьому разі залишається тільки одна остання з трьох вказаних вище вірогідностей, і дія апеляційного суду з припущення якої для добросовісного відповідача не створить проблем взагалі (адже добросовісність виключає наміри ухилення від виконання рішення суду), тоді як недобросовісний відповідач позбавляється можливості завдати шкоди позивачеві, чії права підтверджені та захищені судом.

Варто нагадати, що навіть у такому сценарії процесуальне законодавство передбачає «балансуючий запобіжник» вже на користь відповідача – повноваження Верховного суду на етапі відкриття касаційного провадження за клопотанням скаржника вирішити питання про зупинення виконання рішення суду (ч.4 ст.294 ГПК, ч.8 ст.394 ЦПК), а тому, вважаю, що практика використання дискреційного повноваження суду із забезпечення виконання рішення про задоволення віндикаційних вимог заслуговує на поширення у справах цієї категорії (<https://sud.ua/uk/news/blog/342932-protseessualnaya-ekonomiya-chto-mozhet-sdelat-sudebnaya-sistema-pri-suschestvuyuschem-normativnom-regulirovanii-dlya-zaschity-prava-sobstvennosti>). — 2025. – 07.10).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Війна не скасовує права людини: як забезпечуються пенсійні виплати людям з інвалідністю

Повномасштабна війна докорінно змінила життя мільйонів українців. Тисячі населених

пунктів опинилися під окупацією, мільйони людей були змушені залишити свої домівки, шукаючи безпеки – на підконтрольній території чи за кордоном.

Незалежно від того, де сьогодні перебуває громадянин України – у прифронтовому місті, на тимчасово окупованій території чи за межами держави – він залишається частиною українського суспільства і має право на державний захист та соціальну підтримку.

Особливо гостро війна вдарила по людях з інвалідністю. Для багатьох із них втрата доступу до медичних установ або документів зробила неможливим проходження медико-соціальної експертизи. Через це постало питання: як продовжити пенсійні виплати тим, хто не може фізично пройти повторний огляд?

Законодавче рішення: держава продовжує виплати

Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування».

Тепер, згідно з пунктом 146.1 розділу XV «Прикінцеві положення», якщо строк повторного огляду або оцінювання повсякденного функціонування особи припадає на період воєнного чи надзвичайного стану, і людина не може його пройти з об’єктивних причин, – виплата пенсії продовжується.

Це означає, що пенсійні виплати не зупиняються ні під час воєнного стану, ні одразу після його завершення – вони продовжуються до моменту проходження повторного огляду або ще протягом шести місяців після скасування воєнного стану.

Таке рішення забезпечує безперервність соціальної підтримки для громадян, які опинилися в зонах бойових дій, на тимчасово окупованих територіях або вимушено перебувають за кордоном.

Як держава адаптує систему оцінювання інвалідності до умов війни

Для практичної реалізації цих змін Кабінет Міністрів України ухвалив постанову №1338 від 15 листопада 2024 року «Деякі питання запровадження оцінювання повсякденного функціонування особи».

Переконалий, що цей документ визначає більш гнучкий та справедливий підхід до підтвердження інвалідності. Він передбачає можливість проведення оцінювання для різних категорій громадян залежно від їхнього стану та обставин проживання.

Основні положення:

Строки проходження оцінювання:

чоловіки віком 25–60 років з другою або третьою групою інвалідності – з 1 квітня по 1 листопада 2025 року;

інші категорії – до 1 квітня 2026 року (крім тих, кого неможливо направити на огляд).

Оцінювання не проводиться для:

осіб, місцем проживання яких є території, що включені до переліку бойових дій або тимчасово окуповані Російською Федерацією;

людей з тяжкими фізичними чи психічними порушеннями, що унеможливають пересування чи самообслуговування;

військовослужбовців, правоохоронців і рятувальників – на період служби та ще 60 днів після звільнення.

Для громадян, які перебувають за кордоном:

приймаються медичні документи, видані в країнах перебування (крім РФ та Білорусі);

вони мають містити діагноз за МКХ-10, опис функціональних порушень та результати обстежень;

переклад українською мовою повинен бути офіційно засвідчений.

Що далі: реалізація і контроль виконання норм

Нам мою думку, ухвалення постанови №1338 – це реальний крок до того, щоб ніхто не залишився без допомоги держави.

Вона гарантує, що пенсійні виплати не припиняться через війну, окупацію або вимушене перебування за кордоном. Для багатьох громадян це рішення означає збереження стабільності та впевненості, що держава продовжує виконувати свої соціальні зобов'язання навіть у найважчі часи.

Зі свого боку, Офіс Омбудсмана продовжуватиме контролювати, щоб ці норми працювали на практиці, а права осіб з інвалідністю були повністю гарантовані – незалежно від місця проживання чи обставин,

у яких вони опинилися (https://lb.ua/blog/dmytro_lubnets/703834_viyna_skasovuie_prava_lyudini_yak.html). – 2025. – 27.10).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Борис Кушнірук, економіст

Підвищення ставки оподаткування прибутків банків: Що з цим не так?

Парламент у першому читанні ухвалив законопроект №14097, який передбачає підвищення ставки оподаткування прибутку банків із поточних 25% до 50% на період із 1 січня 2026 року до першого кварталу 2027 року включно. Оподаткування здійснюватиметься щоквартально. Це вже третє поспіль рішення законодавців щодо збільшення ставки для банків.

Слід нагадати, що спочатку обіцяли запровадити підвищену ставку лише на один рік. Позитивним моментом є лише те, що цього разу крок робиться не заднім числом. Тобто комерційні банки хоча б заздалегідь знають, що цей управлінський ідіотизм наших можновладців триватиме й надалі.

Головний аргумент ухвалення цього рішення – надприбутки комерційних банків. Це справді так. За всі роки незалежності банківська система ніколи не мала таких прибутків.

Проте тут варто нагадати, хто є творцем цього економічного дива в країні, яка четвертий рік поспіль захищає свою державність в умовах повномасштабної війни.

Він відомий – це керівництво Національного банку України на чолі з паном Пишним. Вони створили унікальну в економічній історії світу модель, за якої за допомогою так званих депозитних сертифікатів Нацбанк перекачує кошти, які мали б поповнювати державну казну, до комори комерційних банків. Мова вже йде про сотні мільярдів гривень. Це обґрунтовується тим, що, мовляв, у такий спосіб НБУ бореться за порятунок банківської системи та стримує інфляцію. Обидва ці твердження мають мало спільного з реальністю. При цьому профільні фахівці не можуть не ставити питання, чи не міг

би Центробанк збагачувати фінансові установи («рятувати» за версією його керівництва) меншими коштами?

Міг би, за бажання та відповідного рівня компетентності. Але, як справжній Кіса Вороб'янінов, пан Пишний із впевненістю заявляє: торг тут недоречний. Тому Національний банк, слід зазначити, не з особистих доходів його Голови, платить банкам 19% річних за депозитними сертифікатами. У такий нехитрий спосіб свої доходи регулятор перераховує не до держбюджету, а до скарбниці комерційних банків.

Але і це ще не все. Своєю абсурдною процентною політикою, яка межує з посадовими злочинами, з якими, сподіваюся, змушені будуть розбиратися правоохоронці після зміни влади, НБУ фактично створює конкуренцію уряду власної країни. Уряд, між іншим, зацікавлений у залученні коштів комерційних банків для фінансування дефіциту держбюджету. Тим самим провокується підвищення дохідності облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) і, відповідно, збільшення виплат, які змушений здійснювати уряд на користь комерційних банків. Мабуть, нічого подібного світ ще не знав.

Отже, надприбутки комерційних банків – це прямий результат діяльності Нацбанку, який своїми діями завдає збитків державі у розмірах, що обчислюються вже сотнями мільярдів гривень.

При цьому в уряді розводять руками і кажуть, що нічого не можуть зробити з НБУ, бо той, мовляв, незалежний. Тому єдиний вихід – намагатися забрати хоча б частину величезних прибутків банків за допомогою підвищення ставки оподаткування.

По-перше, Національний банк є незалежним у своїй монетарній політиці, а не «незалежним» від власної держави. При цьому вже не кажучи, що рівень компетентності тих, хто дорвався зараз до керівництва регулятором, мені більше нагадує мавпу з відомої байки. Очевидно, що така «незалежність» – це ще один із наслідків, з одного боку, дурниці, записаної у нашій недолугій Конституції України щодо ролі Ради Нацбанку та моделі її формування. (Свого часу я окремо писав статтю з цього приводу 19 частина статті).

З іншого боку – це наслідок вибору «мудрого» українського народу у 2019 році, який привів до влади людей вкрай некомпетентних, при яких призначення на ключові посади у державі відбуваються на основі відданості навіть не загальнообраному главі держави, а, по суті, його регенту (зі статусом на вибір: віцепрезидент, великий візир, видатний менеджер сучасності).

По-друге, розрахунок, що можна буде справді забрати надприбутки банків, у мене викликає великі сумніви. Враховуючи структуру фінансової звітності Мінфіну і комерційних банків, отримати коректну відповідь щодо розміру прибутків банків і фактично сплаченого ними податку за підсумками 2022–2024 років неможливо.

Але слід нагадати, що процентний дохід по ОВДП не оподатковується. При професійному податковому плануванні з боку менеджменту комерційних банків, особливо великих, які мають значні обсяги ліквідності та можливість отримувати колосальні прибутки, вони взагалі можуть не платити податок на прибуток, незалежно від того, який би розмір ставки не був запроваджений. Ще тридцять років тому, коли я вперше був головою комерційного банку, ми забезпечували планування такої структури доходів і витрат банків, щоби прибуток формувався виключно з процентних доходів від ОВДП. Відповідно, з майже нульовим рівнем сплати податку на прибуток.

При цьому постраждалими від підвищення ставки податку на прибуток стають не фінансові гіганти, а малі та частина середніх банків. У них немає значної вільної грошової ліквідності й цих надприбутків вони теж не мають. Але зі своїх скромних прибутків, якщо такі навіть є, їх змушують платити 50%. Браво, що керівництву НБУ, що уряду, що народним депутатам! У своєму рівні жахливої некомпетентності ви вартуєте один одного! (<https://censor.net/ua/blogs/3581979/pidvyschennya-stavky-opodatkovannya-prybutkiv-bankiv-scho-z-tsym-ne-tak>). – 2025. – 28.10).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Костянтин Ільченко, радник Центру стратегічних досліджень, ветеран АТО ООС, экс-керівник ВЦА м. Золоте

Позиція політичної партії «Сила Нації», щодо земельного питання.

Одразу зазначу, що земля в Україні – не просто ресурс, вона є фундаментом соціальної стабільності або нестабільності, як після війни, так і під час війни. Оскільки демонструє наявність або відсутність соціальної справедливості у відносинах держави й суспільства.

За оцінками експертного середовища, сфера земельних відносин є однією з найбільш корумпованих та спричиняє суттєві негативні наслідки. Парламент демонструє цинічне відношення до земельного питання і змінює земельне законодавство не на користь суспільству, а на користь корпораціям та правлячого класу.

Маленький приклад.

Під час російсько-української війни депутати вносять зміни, згідно з якими норми Земельного Кодексу забороняють безоплатне передання і продаж землі в Україні на час дії воєнного стану, зокрема й для військовослужбовців. Відтепер ветерани російсько-української війни та родини загиблих позбавлені можливості отримати землю, яка їм належить по закону. Це відверта злочинна схема, що узаконена парламентом. Пояснюю чому.

Після відсторонення від земельного питання захисників і родин загиблих, депутати всіх рівнів починають масово передавати землю в оренду собі, своїм родичам, обслузі, друзям, ну й звісно ж, посадовцям виконавчої влади. Гребуть землю не бачачи берегів. Ветерани та родини загиблих мають можливість лише спостерігати за цим земельним жором.

Фішка схеми в тому, що після війни, ті ж самі політики, чиновники та їх оточення, згідно ж цього Земельного кодексу отримують першочергове право на приватизацію землі, ...бо вони ж орендатори. Крапка!

Прості українці знову залишаються при своїх інтересах, тобто з діркою від бублика. І це лише тільки одна схема, а їх понад тридцять. Вже дійшло до того, що в архівах кадастру

знищуються акти на землю, а землі державної та комунальної власності самовільне займаються «за згоди» посадових осіб.

Політична партія «Сила Нації» наголошує: Земельний кодекс України повинен відповідати принципу соціальної справедливості.

Для цього потрібно внести відповідні зміни до нього у трьох основних напрямках: справедливий розподіл, прозоре управління та екологічна і соціальна відповідальність, що своєю чергою забезпечить:

1. Пріоритет суспільного інтересу над приватним.

Пропозиції змін:

- Визначити в Кодексі, що земля – це національне багатство, а її використання має служити суспільному добробуту, а не лише прибутку власника.

- Закріпити принцип: спочатку суспільна користь, а потім приватна вигода, особливо при передачі земель у власність або оренду.

Обґрунтування: це відповідає ст. 13 Конституції, але в Земельному кодексі цей баланс поки що формально не деталізований.

2. Справедливий доступ до землі (особливо для ветеранів, молоді та фермерів)

Пропозиції змін:

- Уточнити порядок безоплатної передачі земель ветеранам, ВПО, малим фермерським господарствам – через прозорий електронний реєстр, щоб уникнути чорних схем, які народжуються в кабінетах чиновників.

- Запровадити квоти для соціально вразливих груп при розподілі державних і комунальних земель.

- Встановити верхні межі концентрації земель у приватних руках (обмеження латифундій).

Обґрунтування: це створить баланс між великим агробізнесом і дрібним фермерством.

3. Прозорість і громадський контроль

Пропозиції змін:

- Зобов'язати органи місцевого самоврядування публікувати всі рішення про землю в єдиному відкритому реєстрі у форматі open data.

- Запровадити громадську експертизу перед передачею великих земельних масивів у приватну власність або довгострокову оренду.

- Передбачити адміністративну й кримінальну відповідальність за приховування даних про розподіл земель.

4. Соціальна рента та цільове використання Пропозиції змін:

- Ввести поняття “соціальної земельної ренти” – частину прибутку від використання землі спрямовувати на розвиток місцевих громад (інфраструктура, екологія, освіта).

- Зобов’язати великих користувачів землі укладати соціальні угоди з громадами.

5. Екологічна справедливість

Пропозиції змін:

- Ввести в Земельний кодекс поняття «екологічної межі використання» – заборону виснаження ґрунтів, надмірної хімізації тощо.

- Закріпити принцип: «хто забруднює землю – той платить», а зібрані кошти спрямовувати на рекультивацию.

6. Відновлення земель після війни

Пропозиції змін:

- Додати окремий розділ про відновлення і реінтеграцію земель, пошкоджених війною, з пріоритетом на користь місцевих громад і сімей загиблих воїнів.

- Заборонити приватизацію таких земель до завершення оцінки збитків і визначення правового статусу.

Зрозуміло, що без присутності в парламенті здорових політичних сил змінити ситуацію на ринку землі, враховуючи інтереси суспільства та принципи соціальної справедливості неможливо. Наявність в парламенті антиукраїнських сил, які хараз представлені в кожній фракції Верховної Ради України гальмує і зводить нанівець будь-які раціональні ініціативи, з боку громадськості.

...Тому, кожному з нас є над чим подумати (<https://censor.net/ua/blogs/3582432/pozytsiya-politychnoyi-partiyi-syla-natsiyi-schodozemel'nogo-pytannya>). — 2025. — 30.10).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Кочура, головна експертка з реформування пенітенціарної системи та пробації Проєкту ЄС “Право-Justice”

Ветерани у системі пробації: як Україні будувати власні успішні кейси підтримки

Кількість ветеранів у системі пробації невинно зростає. Однак питання включення пробації у ветеранську політику залишається відкритим. Для ефективної підтримки ветеранів пробація має розвиватися як інституція допомоги, а не лише контролю – з чіткою системою дій та підготовленими кадрами.

І цифри це підтверджують: якщо цього року у липні під наглядом пробації перебувало 834 ветерани, то вже на кінець жовтня – 1045. Найбільше таких осіб – у Дніпропетровській та Волинській областях. Саме Волинь сьогодні стала своєрідним авангардом: тут проводять офлайн-зустрічі, на яких працівників пробації навчають правильно комунікувати з ветеранами, аби уникати повторної травматизації. Утім, у масштабах країни це нині радше виняток, і питання підтримки ветеранів у пробації постає дедалі гостріше.

29 листопада 2024 року було ухвалено Стратегію ветеранської політики на період до 2030 року та затверджено Операційний план заходів до 2027 року. Попри масштабність документа, у ньому не прописана чітка роль пробації. Це втрата можливості: інтеграція пробації у ветеранську політику могла б підсилити систему соціальних послуг і зробити їх більш адресними. Адже пробація – це саме та ланка, яка здатна не лише контролювати, а й скеровувати ветеранів до потрібних сервісів – давати шанс на зміни.

Подвійний статус і подвійний тягар

Людина, яка віддала частину життя захисту держави, може опинитися під наглядом пробації через вчинення кримінального правопорушення. Для суспільства це парадокс і когнітивний дисонанс: ким вважати цю людину передусім – героєм чи порушником закону?

Проста аналогія. Уявімо футбольну команду. Є гравець, який у вирішальний момент забив переможний гол, але одного разу випадково відправив м’яч у власні ворота. Чи перестав він бути важливим для команди? Ні, його внесок залишається беззаперечним. Але й помилку теж не можна ігнорувати. Так само й із ветеранами: їхні заслуги не зникають,

але й проблеми потрібно вирішувати. Тут не обійтися без правильної комунікації: ветеран – людина, яка пройшла війну, залишається героєм, але оступитися може будь-хто. Другий шанс і можливість повернутися до нормального життя – ключ до ресоціалізації. Важливо, щоб суспільство бачило приклади успіху: ветеранів, які пройшли пробацію, ресоціалізувалися, працюють, займаються бізнесом, волонтерством, допомагають іншим. Бо такі історії руйнують стигму й формують довіру.

Також важливо пам'ятати, що серед ветеранів, які потрапляють до пробації, є й такі, які ще до війни мали труднощі в мирному житті: сімейні конфлікти, залежності, проблеми із законом. Війна не усунула цих викликів – вона лише «поставила їх на паузу». А після повернення додала нових: посттравматичний синдром, поранення, втрати побратимів, відчуття несправедливості.

Їхнє життя можна уявити як людину з важким наплічником і незалікованою раною. Війна не зняла цього тягаря, а навпаки – в рюкзак поклали ще більше каміння, стара виразка знову відкрилася й додалися нові проблеми. Тож кожен крок стає подвійно важким.

Довоєнні проблеми, помножені повномасштабною війною

Ще до 2022 року проблеми психічного здоров'я серед ветеранів були очевидними: фіксувалися випадки ПТСР, тривожних станів, бракувало доступних програм реабілітації. Водночас масштаби явища були меншими, адже бойові дії не охоплювали стільки людей і не мали такої інтенсивності.

Після початку повномасштабного вторгнення ситуація різко загострилася. Масштабність війни та кількість залучених військових призвели до того, що шляхи лікування й соціальної підтримки значно подовшали, а попит на допомогу враз перевищує можливості системи. Мовою цифр: в Україні станом на 1 липня 2022 року налічувалось майже 440 тисяч учасників бойових дій, а наприкінці 2024 року – їх кількість сягнула майже 1 мільйон осіб.

Не менш гострою стала проблема працевлаштування. Молоді військові, які пішли

на фронт ще під час навчання, так і не отримали диплом або не здобули цивільного професійного досвіду. Їхні військові спеціальності часто не мають застосування у цивільному житті. Ті ж, хто мав кваліфікацію до війни, нерідко стикаються з її «застаріванням»: технології змінюються швидше, ніж триває війна. Це створює запит на масштабне професійне перенавчання, адже конкуренція на ринку праці висока, особливо за добре оплачувані місця.

Далі – бюрократія та пільги. Ще до 2022 року отримати статус УБД та пільги було складно й заплутано. З початком повномасштабної війни кількість ветеранів різко зросла, звернень стало так багато, що система не справляється, а процеси стали ще складнішими й довшими.

Додатковий виклик – інтеграція ветеранів у цивільне середовище. Частина суспільства виявилася неготовою до їхнього повернення. Самі ж військові часто важко адаптуються, сприймаючи буденні труднощі як прояви глибокої несправедливості. Це створює ризики антисоціальної поведінки, включно з кримінальною. Ситуацію ускладнює й неконтрольований обіг зброї, яка повертається з фронту.

Роль пробації: від контролю до підтримки

Усе це формує подвійне завдання для системи пробації. З одного боку, вона має справу з ветеранами як із людьми, що виконали свій обов'язок перед державою. З іншого – з громадянами, які потребують підтримки у подоланні серйозних соціальних та психологічних проблем, що можуть призвести до повторних правопорушень.

Що для цього потрібно зробити? Як допомогти ветеранам адаптуватися до мирного життя, не завдаючи їм повторної травми. Йдеться не просто про юридичний супровід чи формальне виконання покарання. Мова про роботу з людьми, які бачили війну, смерть, втрату побратимів, і які залишили частину себе на полі бою.

Формування спеціалізованих кадрів пробації. Сьогодні пробація в Україні укомплектована переважно юристами. Це професіонали, які чудово знають законодавство, однак не завжди володіють навичками

комунікації з людьми, що мають травматичний бойовий досвід. У випадку ветеранів цього виявляється замало. Потрібне не тільки знання законів, а й тонке розуміння людської психіки, механізмів подолання стресу, роботи з ПТСР. Без спеціальної підготовки навіть найпростіша спроба «з'ясувати подробиці» може призвести до повторної психологічної травми. Це як пожежник, який іде гасити вогонь без захисного спорядження. Він має найкращі наміри, але кожен його крок може лише посилити небезпеку. Так само і під час спілкування з ветераном – необережне слово чи запитання здатне знову відкрити психологічну рану.

З цього випливає потреба у формуванні спеціалізованих кадрів пробації для роботи саме з ветеранами. Це мають бути фахівці з психологічною, соціальною чи педагогічною освітою, які проходять спеціалізоване навчання й регулярно підвищують кваліфікацію. Такий підхід дозволив би мінімізувати ризики повторної віктимізації та змістити акценти: пробація перестає бути каральним інститутом і стає інститутом підтримки.

Запровадження вхідного скринінгу для осіб із бойовим досвідом. Також необхідно створити та застосовувати вхідний опитувальник (скринінг) для ветеранів і осіб із бойовим досвідом, які ще не мають офіційного статусу. Він має виходити далеко за межі формальних запитань – коли служив, коли демобілізувався, чи оформив статус. Скринінг має охоплювати психоемоційний стан, проблеми з працевлаштуванням, доступом до медицини, соціальними гарантіями, рівнем підтримки родини.

На основі такого опитувальника можна розробити чіткі алгоритми дій. Наприклад:

якщо виявлено проблему з працевлаштуванням – направлення до центрів зайнятості;

є ознаки психологічної кризи – скерування до психолога або ветеранського центру;

наявна соціальна вразливість – залучення громадських чи волонтерських організацій.

Інтеграція категорії «ветерани» у Банк ресурсів пробації. Ці механізми мали

б інтегруватися у Банк ресурсів пробації – систему, що акумулює всі можливості допомоги клієнтам пробації, зокрема ветеранам. Дуже важливо, щоб категорія «ветерани» була внесена до неї окремо. І щоб спеціальний працівник, відповідальний саме за роботу з ветеранами, постійно оновлював цей банк. Адже ресурси – це не лише локальні послуги громади, а й онлайн-консультації, групи підтримки, безкоштовні програми психотерапії. Тут варто окремо зауважити: одна сесія у кваліфікованого психотерапевта коштує понад 2000 грн, а для покращення ментального здоров'я потрібен повноцінний курс сесій. Для більшості ветеранів це невідомою сума. Якщо система пробації не надає доступу до безоплатних послуг, то будь-які поради залишаються лише формальністю. Водночас ключовим має стати створення працівником пробації протокового порядку пріоритетів. Наприклад, якщо ветеран не має базових ресурсів для життя – першочергово вирішуються соціальні й побутові питання. Якщо ж він страждає від флешбеків і депресії – паралельно мають запускатися психологічні й соціальні втручання.

У цьому контексті велике значення має налагодження співпраці пробації з іншими установами. Працівник пробації не має залишати ветерана сам-на-сам із бюрократичною машиною. Його завдання – не лише скерувати людину, а й забезпечити попередні домовленості з відповідними фахівцями чи установами, щоб процес ішов швидше й без надмірних нервових перевантажень. Адже саме зіткнення з бюрократією часто стає тим чинником, що поглиблює агресію, апатію або відчуття відчуженості у ветеранів.

Залучення ветеранів як волонтерів пробації. Окремим перспективним напрямом є залучення самих ветеранів як волонтерів пробації. Ті, хто вже пройшов шлях ресоціалізації, можуть стати живими прикладами для інших, своєрідними маяками, які показують: життя після війни і навіть після помилки можливе. Для ветеранів така участь стає джерелом відчуття потрібності та інтегрованості у соціум, а також робить громади стійкішими й безпечнішими.

Робота з родинами ветеранів. Ще одна критично важлива площина – це родини ветеранів. Дуже часто дружини, діти чи батьки очікують повернення тієї самої людини, яку знали до війни. Але додому повертається інша – зі зміненим світоглядом, з бойовим досвідом і травмами, які не завжди видно зовні. Чоловік сподівається, що дружина розумітиме його так, як розуміли побратими, утім, досить часто, два світи не співпадають. Виникають конфлікти, розлучення, а іноді й втеча в алкоголь чи інші деструктивні способи «забутися». Розпад родини поглиблює травму й підвищує ризик повторних правопорушень. У цій ситуації пробація могла б виступати посередником між ветераном, його сім'єю та профільними організаціями. Спрямування родин до спеціалізованих психологів і центрів підтримки – це не додаткова опція, а необхідна умова успішної ресоціалізації. Адже без залучення найближчого оточення повернення ветерана до нормального життя залишається неповним.

Наступні кроки: українська модель підтримки ветеранів у пробації

Ефективна робота з ветеранами у системі пробації вимагає комплексного і продуманого підходу, який поєднує міжнародний досвід і українські реалії. Іноземні практики, зокрема ізраїльські методики психологічної підтримки, є цінними орієнтирами, але Україні потрібна власна модель ресоціалізації, адаптована до масштабів та специфіки російсько-української війни.

Нині вже створена робоча група, яка розробляє підходи до інтеграції ветеранів у систему пробації. Експерти Проєкту ЄС «Право-Justice» готові надавати практичні поради та експертні рекомендації, щоб цей процес був максимально ефективним – пробація не лише контролювала, але й підтримувала ветеранів у поверненні до мирного життя.

Розробка і впровадження української моделі підтримки ветеранів у пробації – це не про створення «нової пробації» чи концептуальну зміну всієї системи. Йдеться про спеціалізований підхід у межах уже наявної структури, який додає до її функцій важливу складову – підтримку й перенаправлення ветеранів до необхідних сервісів і фахівців.

При цьому варто наголосити: мова не про всіх ветеранів, а лише про тих, хто перебуває під наглядом пробації й водночас потребує комплексної допомоги – правової, соціальної, психологічної.

Напрацьовані пробацією ефективні алгоритми взаємодії з ветеранами можуть стати орієнтиром для інших державних служб. Пробація має всі передумови, щоб стати флагманом у системі державної підтримки ветеранів, адже поєднує професійний супровід із людським підходом. У цьому – її сила: бути не лише інструментом контролю, а й довіри, підтримки та відновлення (<https://censor.net/ua/blogs/3582549/probats-ya-dlya-veteran-v-k-lk-st-zrosta-ale-sistema-vse-sche-ne-gotova>). – 2025. – 30.10).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 20 (306) 2025

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 26.10.2024

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 2,30.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.